

Press Club

BAKI MƏTBUAT KLUBU

Jurnalist məsuliyyəti

Dünya Mətbuat şuralarının təcrübəsi

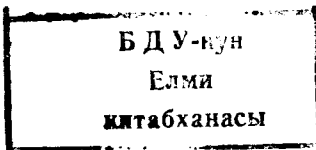
Bakı - 2002

Jurnalist məsuliyyəti (Dünya Mətbuat şuralarının təcrübəsi). “Yeni Nəsil” MMC, Bakı 2002, 72 səhifə.

4612
*ЖК 85

Bu kitabın nəşri Amerika Birləşmiş Ştatlarının Beynəlxalq İnkişaf üzrə Agentliyinin (BİA) ayırdığı vəsait hesabına Avrasiya Fondu tərəfindən maliyyələşdirilib. Müəlliflərin mövqeyi BİA-nin və Avrasiya Fondunun mövqeyinə uyğun gəlməyə bilər.

244794

© Bakı Mətbuat Klubu

Mündəricat

Azərbaycan Mətbuat Şurası (layihədən çıxarış).....5-12

Mətbuatın özünü tənzimləmə sistemini idarə edilməsi.....	13-20
Etik Normalar Kodeksi.....	13
Büdcə.....	14
Katiblik.....	15
Şikayətlər.....	16
Şikayətin qəbul edilməməsi və ya geri qaytarılması.....	16
Katibliyin şikayətə dair əlavə informasiya tələb etməsi.....	16
İcraçı katibin vasitəçiliyi və yaxud şikayətin geri çağırılması.....	17
Qərarlar.....	18
Etiraz.....	19
Qərarların dərc olunması.....	19

Demokratik ölkələrdə mətbuatın özünü tənzimləmə mexanizmləri.....	21-43
Avstraliya Mətbuat Şurası.....	21
Avstriya Mətbuat Şurası.....	25
Kanada Mətbuat Şurası.....	26
Almaniya Mətbuat Şurası.....	29
Niderland Mətbuat Şurası.....	30
Norveç Mətbuat Şurası.....	32
Böyük Britaniyanın mətbuatdan şikayətlər üzrə Komissiyası.....	34
İsveç Mətbuat Şurası.....	36
Demokratik ölkələrdə mətbuatın özünü tənzimləmə mexanizmlərinin müqayisəli təhlili.....	39

Mətbuat şurasınınin kütləvi informasiya vasitələrinin məsuliyyət sistemində rolu.....	44-59
Məsuliyyət.....	45
Şimali Amerikada mətbuat şuraları.....	47
KİV-nin məsuliyyəti Kvebekin təmsalında.....	49
Kvebek Mətbuat Şurası.....	50
Nəticələr.....	57
Türkiyə Mətbuat Şurası.....	59-63
Azərbaycan jurnalistlərinin peşə etikası kodeksi.....	64-68
Mətbuat şurasının yaradılmasına dair dəyirmi masanın (protokolundan çıxarış).....	69-70

AZƏRBAYCAN MƏTBUAT ŞURASI

(Şuranın yaradılması layihəsindən çıxarış)

Demokratik ölkələrin əksəriyyətində kütləvi informasiya vasitələrinin özünüidarəetmə mexanizminin əsasını həmin ölkələrdə uğurla fəaliyyət göstərən **MƏTBUAT ŞURALARI** təşkil edir. Layihənin əsas məqsədi Azərbaycanda da bu cür qurumun yaradılmasıdır. Azərbaycanın Mətbuat Şurası aşağıdakı mühüm vəzifələrin həyata keçirilməsinə xidmət edəcək:

1. Jurnalistikada peşəkarlıq standartlarının yüksəldilməsi və onların müdafiəsi.

Mətbuat Şurasının Professional Etik Məcəllənin müəyyənləşdirdiyi standartların yerinə yetirilməsinə nəzarət mexanizmi olacaq. Məcəllə Mətbuat Şurasının (MŞ) bütün təsisçiləri - üzvləri tərəfindən imzalanacaq. Şuranın xüsusi Komissiyası Məcəllənin tələblərinin pozulması hallarına dair şikayətlərə baxacaq və ayrılıqda hər belə müraciət üzrə qərar çıxaracaq (bu, hər hansı bir vətəndaşın, hüquqi şəxsin şikayəti və ya jurnalist kollektivinin müraciəti ilə ola bilər). Qəbul edilmiş qərar ilk növbədə cavabdehin özü tərəfindən dərc edilməklə ictimaiyyətə çatdırılacaq. MŞ yaradılarkən təsisçilərin bir-birləri qarşısında öz üzərlərinə müvafiq öhdəliklər götürmələri, həmçinin qərar çıxaracaq Komissiya üzvlərinin cəmiyyətdə yüksək nüfuza malik olmaları KIV-nin bu mühüm prinsiplərə hörmət edəcəklərinə zəmanət verəcək.

2. İctimai maraqların müdafiəsi, mətbuatın maraqlarının və ictimai maraqların balanslaşdırılması.

Mətbuat Şurasının tərkibi bərabər sayda nüfuzlu jurnalist təşkilatlarının (birliklər, redaksiyalar) nümayəndələrindən və yüksək nüfuzlu ictimai xadimlərdən ibarət olacaq. Bu iki kateqoriyaya mənsub olan şəxslərin vahid qurum çərçivəsində fəaliyyət göstərməsi ictimai maraqlarla mətbuatın

maraqlarının tarazlaşdırılmasını və qərarların məhz bu əsasda çıxarılmasını təmin edəcək. MŞ-nin qərarlarının hüquq normalarına uyğun olmasını təmin etmək üçün isə onun işinə səriştəli, tanınmış hüquqşünaslar cəlb ediləcəklər.

3. Vətəndaş cəmiyyətinin inkişafı, azad sözün müdafiəsi.

MŞ öz nüfuzundan və səlahiyyətlərindən istifadə edərək, vətəndaşlar və mətbuat, təşkilatlar və media arasında yaranmış münaqişələrin məhkəməyəqədər həlli instansiyası rolunu oynayacaq. Bu, müxtəlif institutların, o cümlədən hökumət orqanlarının mətbuatın işlərinə müdaxilə imkanlarını azaldacaq, bu məqsədlə məhkəmələrdən mətbuata təzyiq vasitəsi kimi istifadə hallarını məhdudlaşdıracaq, beləliklə söz azadlığı prinsipinin ictimai müdafiəsini təmin edəcək. İctimaiyyətin Şurada təmsil olunmuş görkəmli və etibarlı nümayəndələrinin mətbuat və söz azadlığına dair mübahisəli problemlərlə bağlı qərar çıxarma prosesində bilavasitə iştirakı ölkədə vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar olması işini sürətləndirəcək.

4. Jurnalistlərin sosial məsuliyyətinin artması, vətəndaş hüquqlarının təminatı.

Mətbuat Şurası KİV və media nümayəndələri tərəfindən mənafeələrinə toxunulmuş vətəndaşların hüquqlarının müdafiəsi prosesini yüngülləşdirəcək, ucuzlaşdıracaq və tezləşdirəcək. Mətbuatın özünüidarəetmə sisteminin yaradılması həmçinin jurnalistlərin sosial məsuliyyətini artıracaq. Şura öz növbəsində hər hansı qurupun söz azadlığını monopoliyaya götürmək cəhdlərinin qarşısını alacaq, fikir plüralizmi prinsipini müdafiə edəcək.

LAYİHƏNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİNİN İŞ PLANI

Bakı Mətbuat Klubu yuxarıda qeyd olunan istiqamətdə artıq müəyyən işlər görüb. Şura üçün layihə rolunu oynaya biləcək Peşə Etikası Kodeksi yaradılıb, Redaktorlar Birliyinin fəaliyyəti təmin olunub, mətbuatın özünütənzimləmə problemlərinə dair bir sıra tədbirlər, o cümlədən beynəlxalq

seminarlar keçirilib, yerli jurnalist təşkilatları ilə mühüm anlaşmalar əldə edilib, bu prosesin sürətlənməsinə yardım göstərə biləcək bir çox beynəlxalq qurumlarla əməkdaşlıq barədə razılığa gəlinib. Beləliklə, **Mətbuat Şurasının** formalaşması üçün baza yaradılıb. Bu işin uğurla başa çatması üçün isə ilin sonunadək aşağıdakı təşkilati işlərin görülməsi nəzərdə tutulub:

1. KİV rəhbərlərinin və jurnalist təşkilatlarının iştirakı ilə dəyirmi masalar.

KİV nümayəndələrinin və jurnalist təşkilatlarının ən azı 50 nümayəndəsinin iştirakı ilə üç dəyirmi masa planlaşdırılıb. Bu ilin aprel ayının sonunda 63 nəşrin və jurnalist qurumunun iştirakı ilə artıq birinci belə tədbir uğurla keçirilib. (Onun mövzusu və nəticəsi ilə kitabın "Əlavələr" fəslində verilmiş protokoldan çıxarışda tanış ola bilərsiniz). Növbəti iki dəyirmi masa aşağıdakı mövzulara həsr olunacaq:

- MŞ mətbuat üzrə "ictimai ombudsman" rolunda. KİV-nin Mətbuat Şurası qarşısında öhdəlikləri. Həmin öhdəliklərin yerinə yetiriləcəyinə zəmanət verən şərtlər. MŞ-nin Şikayətlər üzrə Komissiyası və onun tərkibinin formalaşdırılması prinsipləri

- MŞ-nin Nizamnaməsinin əsas bəndlərinin və onun iş reqlamentinin müzakirəsi və razılaşdırılması. Jurnalistlərin I ölkə forumuna hazırlıq.

2. Mətbuat Şurasının potensial üzvləri üçün seminarlar.

Əgər dəyirmi masalar MŞ-ni yaradacaq və onun hüquq və vəzifələrini müəyyənləşdirəcək təsisçilər üçün nəzərdə tutulubsa, seminarlar həmin hüquq və vəzifələri birbaşa yerinə yetirməli olacaq şəxslər (Komissiya üzvləri, ştatlı əməkdaşlar, ekspertlər) üçün təşkil olunacaq.

Üç belə seminarın keçirilməsi nəzərdə tutulur. Seminarlarda Komissiyada üzvlüyə 30 potensial namizəd (15 jurnalist və 15 jurnalist peşəsinə aidiyyəti olmayan ictimaiyyət nümayəndəsi) iştirak edəcək. İştirakçıların seçilmə qaydası aşağıdakı kimi olacaq: KİV rəhbərlərinin ikinci dəyirmi masası ərəfəsində redaksiyalara və jurnalist təşkilatlarına gələcək

MŞ-na öz potensial namizədlərini təqdim etmək təklif olunacaq. Sonra bütün təkliflər ümumiləşdiriləcək və dəyirmi masanın sonunda siyahı gizli səsverməyə çıxarılacaq. Daha çox səs toplamış namizədlər (yuxarıda göstərilən proporsiya gözənilməklə) bu seminarlara dəvət ediləcəklər.

Seminarların məqsədi potensial Şura üzvlərini Qərbdə fəaliyyət göstərən analoji strukturların işi ilə tanış etmək, onlara bu sahədə lazım olan məlumat və materialları verməkdir. İlk iki seminarı demokratik ölkələrin Mətbuat Şuralarının işi ilə yaxından tanış olan mütəxəssislər keçirəcəklər (bu tədbirlərdə həmçinin beynəlxalq ekspertlərin iştirakı barədə də danışıqlar aparılır. Məsələn, ilk seminara Almaniya Mətbuat Şurasının sədri dəvət olunmuşdur). Sonuncu seminarı isə 85 il öncə Avropada ilk MŞ-nın yarandığı ölkədən - İsveçdən dəvət olunmuş mütəxəssis (İsveç Mətbuat Şurasının baş məsləhətçisi) aparacaq.

Seminarlar aşağıdakı mövzulara həsr olunacaq:

1. Mətbuat Şuralarının iş mexanizmi, onların strukturu, səlahiyyətləri, reqlamenti.
2. Özünütənzimləmə orqanı və mübahisəli məsələlərin məhkəməyəqədər həlli instansiyası kimi MŞ-nın fəaliyyət strategiyası. Mətbuat Şuralarının qərarlarının ictimai əhəmiyyəti, hüquqi qüvvəsi və doğurduğu mənəvi məsuliyyət.
3. Vətəndaşlardan, ictimai və dövlət təşkilatlarından, KİV-dən şikayətlərin qəbulu və onlara baxılma qaydaları: münafişəli vəziyyətlərin müstəqil təhqiqatının aparılması, MŞ-nın qərarlarının ictimaiyyətə çatdırılması.

3. Beynəlxalq konfranslar

Layihə çərçivəsində dörd beynəlxalq konfransın keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdu. Bunlardan birincisi may ayının 29-30-da Avropa Şurası ilə birlikdə təşkil edildi və daha çox Mətbuat Şuralarının fəaliyyətinin nəzəri əsaslarına, hüquqi-əxlaqi (peşə əxlaqi nəzərdə tutulur) aspektlərinə həsr olundu. İyun ayının 8-9-da Avropa Şurası, ARTICLE XIX təşkilatı, N.Nəcəfov adına Maarifçilik və Xeyriyyəçilik Fondu, "Turan" İnformasiya Agentliyi və "Yeni Nəsil" AJB tərəfindən

təşkil olunmuş ikinci ikigünlük konfransda praktiki məsələlər (o cümlədən məhkəmə praktikası) təhlil edildi, şəraf və ləyaqət, şəxsi həyatın toxunulmazlığı, bilmədən buraxılan səhv və qərəzli böhtan kimi anlayışlar araşdırıldı. İyul ayının 3-4-də isə Bakıda NATO-nun, Silahlı Qüvvələr Üzərində Demokratik Nəzarət Mərkəzinin (Cenevrə) və Bakı Mətbuat Klubunun daha bir beynəlxalq konfransı təşkil edildi. Həmin konfrans təhlükəsizlik sistemi üzərində mətbuatın nəzarəti, həmçinin mətbuatın dövlət sirrini, hərbi sirri yaymamaq vəzifəsi ilə ictimai mənafeləri qorumaq kimi mühüm vəzifəsinin uzlaşdırılması problemlərinə həsr olundu (təcrübə göstərir ki, Mətbuat Şuraları iş prosesində belə problemlərlə də tez-tez üzləşməli olurlar).

4. Mətbuat Şurasına dair iki kitabın nəşri.

Bu kitablar KİV rəhbərlərində, jurnalist təşkilatlarında, habelə bütünlüklə ictimaiyyətdə Mətbuat Şuralarının əhəmiyyəti, fəaliyyət prinsipləri haqqında hərtərəfli anlayış yaratmağa xidmət edəcəkdir. Hazırda Sizə təqdim olunmuş ilk kitabda MŞ-nin məqsəd və vəzifələri, strukturu və s. məsələlər aydınlaşdırılır, onların iş qaydaları və prinsiplərinin müqayisəli təhlili verilir. İkinci kitabda isə son iyirmi ildə xarici ölkələrdə bu qurumlar tərəfindən baxılmış ən maraqlı işlər haqqında məlumatlar, ən əhəmiyyətli qərarlardan çıxarışlar toplanacaqdır. Hər kitab 1000 nüsxədə dərc olunacaq və KİV redaksiyalarına, dövlət orqanlarına, ictimai təşkilatlara, jurnalistika fakültələrinə və s. pulsuz olaraq paylanacaqdır.

5. Mətbuat Şurasının rəmzi proseslərinin keçirilməsi və televiziya ilə nümayişi.

Bu proseslər vətəndaşların və ya KİV-nin real müraciətləri əsasında təşkil olunacaq. Onların təşəbbüskarları layihənin müəllifləri olacaqlar. Bir müraciət ictimai təşkilat və ya vətəndaş tərəfindən, ikincisi isə KİV-nin özləri tərəfindən veriləcək. Şikayətlərin təhqiqatı və müzakirəsi MŞ-nin potensial üzvləri olan seminar iştirakçıları tərəfindən aparılacaq, müraciətlər üzrə konkret qərarlar çıxarılacaq.

“İnternyus” təşkilatının köməyi ilə proseslərin gedişini

işıqlandıran verilişlər hazırlanıb televiziya ilə ən geniş auditoriya qarşısında nümayiş etdiriləcək.

Bu, MŞ-nin məqsəd və vəzifələrinin dərinədən açıqlanmasına xidmət göstərəcək, onun haqqında geniş məlumatın yayılmasına və ideyanın daha da populyarlaşdırılmasına yardım edəcək.

6. MŞ-nin təsis sənədlərinin və reqlamentinin hazırlanması.

MŞK-nın təsis sənədləri (təsis müqaviləsi, nizamnaməsi) və iş reqlamenti xarici mətbuat şuralarının normativ sənədləri, yerli hüquqşünasların, ictimai xadimlərin və jurnalist təşkilatlarının rəyləri əsasında hazırlanacaq. Bu zaman öz tarixi ənənələri və ictimai münasibətlərinə görə bizə daha yaxın olan Türkiyənin, habelə böyük uğurla fəaliyyət göstərən İsveç, Almaniya, Danimarka və Avstraliyanın MŞ-nin nizamnamələrinə istinad ediləcək. MŞ-nin təsis sənədlərinin layihəsi onun potensial üzvlərinin iştirakı ilə sonuncu dəyirmi masada müzakirə ediləcək. Sonra hüquqşünaslarla birlikdə nizamnamənin və reqlamentin son variantı hazırlanıb Azərbaycan Jurnalistlərinin I Forumunun müzakirəsinə çıxarılacaq və orada qəbul ediləcək.

7. Jurnalistlərin forumunun keçirilməsi.

Forum bu layihə üzrə həyata keçirilən son tədbir olacaq. Forumda MŞ-nin yaradılması ideyasını dəstəkləyən KİV-nin və media təşkilatlarının geniş spektri, ictimaiyyətin nüfuzlu nümayəndələri iştirak edəcək. Burada mətbuatın özünüidarəetmə mexanizminin əsasını təşkil edəcək MŞ-nin bütün təsisçi-üzvlərinin onun qərarlarını könüllü sürətdə yerinə yetirəcəkləri barədə razılığın imzalanması nəzərdə tutulur. Forumda 500 jurnalistin iştirakı gözlənilir. KİV-nin və jurnalist təşkilatlarının forumda təmsilçilik forması, həmçinin forumun gündəliyi son dəyirmi masada müəyyən olunacaq.

Forumun iştirakçıları üç kateqoriyaya bölünəcək:

- *Həllədicilər* səs hüququ ilə. Bu iştirakçılar MŞ-nin təsisçi-üzvləri olan KİV və jurnalist təşkilatlarını təmsil edəcəklər.
- *Müşahidəçilər* ilk mərhələdə MŞ-nin yaradılmasında iştirak

etməyəcək və onun qərarlarını könüllü surətdə icra etmək barədə razılığı imzalamayacaq jurnalist kollektivlərini təmsil edəcəklər.

- *Qonaqlar* (Tanınmış ictimai və siyasi xadimlər, dövlət və qeyri-dövlət təşkilatlarının, beynəlxalq qurumların nümayəndələri).

Forumda Azərbaycan jurnalistikasının hazırkı durumu və onun inkişaf perspektivləri, ictimai əməkdaşlıq sistemində KİV-nin yeri, mass-medianın ictimai funksiyası, mətbuatın özünüidarəetmə mexanizmi, MŞ-nın yaradılması, onun reqlamentinin müəyyənləşdirilməsi və Şura üzvlərinin seçilməsi kimi məsələlər müzakirə olunacaq.

LAYİHƏDƏ NƏZƏRDƏ TUTULMUŞ TƏDBİRLƏRİN İCRA QRAFİKİ

Tədbirin Adı	<i>Layihənin icra ayları*</i>											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Təşkilati tədbirlər	●											
Dəyirmi masalar		●			●	●						
Seminarlar					●	●	●					
Beynəlxalq konfranslar			●	●	●		●					
Nəşrlər					●		●					
MŞ-nın rəsmi prosesləri							●		●			
Təsis sənədəri						●	●	●	●	●		
Jurnalistlərin Forumu										●	●	
MŞ-nın yaradılması												●

*Beşinci ayadək nəzərdə tutulan tədbirlər artıq həyata keçirilib. Qalan tədbirlərin tarixləri aşağıdakı kimi nəzərdə tutulur:

iyul 2002   KİV nümayəndələrinin iştirakı ilə 2-ci dəyirmi masa

iyul 2002   Mətbuat Şurası ilə əlaqədar kitabın nəşri

- iyul 2002* Mətbuat Şurasına üzvlüyə namizədlərin iştirakı ilə seminar
- avqust 2002* Mətbuat Şurasına üzvlüyə namizədlərin iştirakı ilə seminar
- avqust-dekabr 2002* Mətbuat Şurasının Nizamnaməsinin və iş reqlamentinin hazırlanması
- avqust 2002* KİV nümayəndələrinin iştirakı ilə 3-cü dəyirmi masa
- sentyabr 2002* Mətbuat Şurasına üzvlüyə namizədlərin iştirakı ilə seminar
- sentyabr 2002* Mətbuat Şurası ilə əlaqədar kitabın nəşri
- sentyabr 2002* AŞ-nin dəstəyi və beynəlxalq ekspertlərin iştirakı ilə seminar
- sentyabr 2002* Rəmzi Mətbuat Şurasının prosesi
- noyabr 2002* Rəmzi Mətbuat Şurasının prosesi
- dekabr 2002-yanvar 2003* Azərbaycan Jurnalistlərinin Forumunun keçirilməsi
- fevral 2003* Mətbuat Şurasının dövlət qeydiyyatından keçirilməsi və fəaliyyətə başlaması

MƏTBUATIN ÖZÜNÜTƏNZİMLƏMƏ SİSTEMİNİN İDARƏ EDİLMƏSİ

Hər bir dövlətdə mətbuatın özünütənzimləmə sistemi onun adət və ənənələrinə uyğun şəkildə yaradılmalıdır. Bu məqalədə Mətbuat Şurasının yaradılması yolları və jurnalistlərin peşə etikasına zidd hərəkətlərinə dair Şuraya verilmiş şikayətlərə baxılması qaydaları ən ümumi formada açıqlanır.

Adətən MŞ jurnalist birliklərinin və iri nəşirlərin birgə razılığı əsasında yaradılır. Özünütənzimləmə sisteminin dövlətdən asılı olmamasını təmin etmək üçün onun yaradılması təşəbbüsü yalnız mətbuatın özündən gəlməlidir. Lakin belə təşəbbüsü həyata keçirərkən ictimaiyyətin nümayəndələrini kənarında qoymaq lazım deyil. Həqiqətən də, Mətbuat Şurasının müstəqil, səmərəli və işlək olması üçün onun təşkilində bu üç tərəfin (mənbənin) iştirakı vacibdir: nəşirlər, fəaliyyətdə olan jurnalistlər və cəmiyyət. Şura sədrinin kim olacağı da mühüm məsələdir. Bir çox hallarda təsisçilər arasında əldə olunan razılığa əsasən, Şura sədri mətbuatla heç bir əlaqəsi olmayan şəxslərdən seçilir, ixtisasca hüquqşünas, məsələn, Ali Məhkəmənin keçmiş hakimlərindən biri olur. İctimaiyyət nümayəndələri isə ya Şuranın Nizamnaməsində göstərilən qaydada müəyyən təşkilatlar tərəfindən namizədliyi irəli sürülən şəxslərdən, ya birbaşa Şuranın təsisçiləri tərəfindən seçilir, yaxud da hər hansı başqa bir seçim üsulu nəzərdə tutulur. İstənilən halda, sədr kimi, Şuranın ictimaiyyəti təmsil edən üzvlərinin də mətbuatla əlaqəsi olmamalıdır.

Etik Normalar Kodeksi

Şuranın fəaliyyətə başlaması üçün jurnalistlərin peşə etikası kodeksinin qəbul edilməsi vacibdir (Məlumdur ki, Azərbaycanda, məsələn, Bakı Mətbuat Klubunun belə bir kodeksi vardır və həmin Kodeks bütün təsisçilər tərəfindən imzalanmışdır). Bu kodeks Şuranın gələcək qərarlarının

əsaslanacağı ümumi qaydalardan (peşə prinsiplərindən) ibarət olmalıdır. Prinsiplər elə müəyyənləşdirilməlidir ki, yalnız çox nadir hallarda onları dəyişdirməyə ehtiyac yaransın.

Kodeks təsisçilər və ya Şuranın özü tərəfindən hazırlanıb qəbul oluna bilər. Lakin istənilən halda Şuranın fəaliyyətini dəstəkləyən bütün kütləvi informasiya vasitələri onu qəbul etməlidirlər

Bir qayda olaraq, kodekslərin preambulasında Şuranın əsas məqsədi qeyd olunur və bu məqsəd mətbuat azadlığının, mətbuatın və ictimaiyyətin informasiya almaq hüququnun qorunması kimi ifadə edilir. Eyni zamanda mətbuatın cəmiyyət qarşısında məsuliyyət daşdığı və müəyyən öhdəliklərə malik olduğu da göstərilir və bundan çıxış edərək jurnalist peşəsinin əsas prinsipləri təsbit edilir. Məsələn:

- informasiya düzgün və həqiqi olmalıdır, insanların şəxsiyyəti təhqir edilməməlidir;
- məlumat cinayətkar yolla əldə olunmamalıdır;
- dərc olunan məqalələrdə faktlar təhrif edilməməli və ya gizlədilməməlidir;
- mətnə, başlıqda, şəkillərdə, anonslarda və yaxud afişalarda təhrifə yol verilməməlidir;
- dərc edilən məqalələrdə irqi, dini və milli mənsubiyyətə görə ayrı-seçkilik olmamalıdır;
- vətəndaşların şəxsiyyətini ləkələyən məlumatlara ən qısa müddət ərzində təkzib verilməlidir və s.

Kodeksin tələblərini pozmaqda Şura tərəfindən təqsirkar bilinən qəzet barəsində qərar qəbul edildikdə, həmin nəşr bu qərarı dərc etməyə borcludur. Kodeksə bu öhdəliyi təsbit edən müvafiq bənd salmaq məqsədəuyğundur.

Büdcə

Mətbuat şuraları, bir qayda olaraq, birbaşa onların təsisçiləri - KİV naşirləri və jurnalist assosiasiyaları tərəfindən maliyyələşir. Belə hesab edilir ki, müstəqil özünütənzimləmə orqanları imkan daxilində başqa mənbələrdən vəsait almamalıdırlar. Hökumətdən asılı vəziyyətə düşməmək üçün isə dövlət fondlarından maliyyələşdirilməkdən söhbət gedə bilməz. Həmçinin Şuraya verilən şikayətlərə görə rüsum tələb

edilməsi də yolverilməzdir. Çox nadir hallarda şuralar təqsirkarı cərimələndirmək kimi səlahiyyətə malik olurlar.

İldə bir dəfə Şuranın təsisçiləri ümumi yığıncaq keçirərək yeni maliyyə ilinin büdcəsini müzakirə edir, Şura sədrinin, yaxud katibliyin bu haqda təkliflərinə baxırlar. Onlar illik maliyyə xərclərinin ümumi həcmi öz aralarında razılaşıdır və Şuranın büdcəsinə kimin nə qədər vəsait verəcəyini müəyyənləşdirirlər.

Zəngin təcrübəsinə tez-tez müraciət edilən Avstraliya Mətbuat Şurasının timsalında belə təşkilatların büdcəsinin (həm mədəxil, həm də məxaric hissələrinin) necə formalaşdırıldığına diqqət yetirək. 2001-2002-ci maliyyə ilində Avstraliya Mətbuat Şurasına daxilolmalar 650.000 ABŞ dolları təşkil etmişdir. Əsasnamədə nəzərdə tutulduğu kimi, bunun təxminən 20%-ni ümummillə və əyalət nəşrlərini təmsil edən assosiasiyalar ödəmişlər. Məbləğin qalan hissəsini isə gündəlik paytaxt qəzetləri (əsas normativ göstəricilərinə uyğun nisbətdə) Şuranın hesabına keçirmişlər.

Bu məbləğin təxminən 40%-ni Şura qonorarların verilməsinə, iclasların təşkili və keçirilməsinə, nəqliyyat və s. birbaşa xərclərin ödənilməsinə yönəldir. Büdcənin 7%-i Şuranın Sidney şəhərindəki ofisinin kirayəsinə (kommunal xərclər də daxil olmaqla) sərf olunur. Xərclərin 30%-ni katibliyin saxlanması təşkil edir. Qalan məbləğ isə qəzet nəşri, veb sayt, reklam, kitabxana və s. daxil olmaqla, Şuranın digər sahələrdəki fəaliyyətinə yönəldilir.

Katiblik

Katibliyə Şura tərəfindən təyin edilmiş İcraçı katib rəhbərlik edir. Peşəcə o, jurnalist də, menecer də ola bilər. İcraçı katib Şuranın gündəlik işinə, maliyyə və başqa hesabatların hazırlanmasına, şikayətlərin qəbulu və araşdırılmasına rəhbərlik edir. Onun şikayətlərin qəbuluna, sənədlərin tərtib edilməsinə, lazımi materialların Şuranın iclaslarına hazırlanmasına, toplantıların təşkili və keçirilməsinə kömək edən kiçik aparatı olur.

Katibliyin əməkdaşları üçün əvvəlcədən trening-kursların keçirilməsi məqsədəuyğun hesab edilir. Bu, işçilərin

şikayətləri qəbul etməyin və araşdırmağın qaydalarını mənimsəməsi, bir sıra hallarda onların tərəflər arasında vasitəçi rolunu oynaya bilməsi üçün vacibdir.

Katiblik adətən yazılı şikayətləri qəbul edir. Bəzi hallarda elektron poçt vasitəsi ilə daxil olan müraciətlərə də baxılır. Katiblik şikayətçilərə onların hüquqları barədə məsləhətlər verir, problemlərinin ən münasib yolla həll olunmasına çalışır. Çox vaxt məsələ şikayətçi ilə nəşrin redaktoru arasında birbaşa əlaqə yaratmaqla həll edilir və onu Şuranın müzakirəsinə çıxarmağa ehtiyac qalmır.

Şikayətlər

Təcrübə göstərir ki, Şuraya daxil olan şikayətlərin əksəriyyəti yazılı KİV-nə aid olur. Şura vətəndaşların dövrü mətbuatda dərc edilmiş xəbərlər, məqalələr, habelə məktub, şəkil və ya karikaturalarla bağlı şikayətlərinə də, mətbuat orqanının özündən daxil olmuş şikayətlərə də baxır.

Şikayətin qəbul edilməməsi və ya geri qaytarılması

Bir qayda olaraq, şuralar yalnız iddiaya səbəb olmuş materialın mətbuatda dərcindən 3 ay keçməmiş təqdim edilən ərizələri qəbul edirlər. Bundan başqa, İcraçı katib şikayətdə məsələnin qoyuluşunun Şuranın əsas prinsiplərinə uyğun gəlməməsi barədə qərar qəbul edə və buna əsaslanaraq şikayəti qəbul etməyə də bilər.

Şikayət aidiyyəti üzrə verilmədikdə də qəbul olunmur. Əgər şikayətə başqa bir orqan tərəfindən baxılması daha məqsədəuyğundursa, onda İcraçı katib onu həmin orqana göndərir, yaxud şikayətçiyə oraya müraciət etməsi barədə məsləhət verir.

Katibliyin şikayətə dair əlavə informasiya tələb etməsi

İcraçı katib hər bir şikayətin eyni zamanda məhkəmə baxışı predmeti olub ola bilməyəcəyini araşdırır. Belə olan hallarda o, Şura işə baxıb qərar çıxarana kimi şikayətçinin məhkəməyə müraciət etməmək barədə iltizam verməsini tələb

edir. Çünki Şura özünü məhkəmənin əlavəsi hesab etmir, əksinə, fəaliyyətinin əsas məqsədini problemin məhkəmə yolu ilə həlli variantına alternativin yaradılmasında görür. Şuranın müraciət edənlərdən belə bir iltizam tələb etməsinin daha iki səbəbi vardır: birincisi, Şura məhkəmədə olan iş üzrə şikayətə baxan və qərar çıxarmaq istəyən zaman müəyyən lazımı materialın məhkəmədə olması faktı ilə üzləşə bilər; ikincisi, tərəflərin prosesdə tutduqları mövqeyə zərər vura biləcək hərəkətlərə yol verilə bilər. Əgər şikayətçi Şuranın iltizam vermək tədifi ilə razılaşırsa, işin araşdırılması adi qayda üzrə davam etdirilir, əks təqdirdə, bu prosedura xitam verilir.

Bəzi hallarda Şuraya verilmiş şikayətlərdə məsələnin mahiyyətinə dair tam informasiya olmur, məsələn, hansısa sənəd çatışmır. Bu isə şikayətə səbəb olmuş materialın peşə prinsiplərinə nə dərəcədə uyğun olub-olmadığını müəyyənləşdirmək, konkret pozuntular barədə ədalətli qərar çıxarmaq baxımında gələcəkdə Şura qarşısında problemlər yaratmaq ehtimalı doğurur. Əgər iddiaçı onun şikayətinə dair İcraçı katibin istədiyi əlavə informasiyanı Şuraya təqdim etmirsə, bu halda da iş xitam verilir.

İcraçı katibin vasitəçiliyi və yaxud şikayətin geri çağırılması

Mətbuat şuraları daxil olan hər bir şikayəti ilk növbədə barışıq yolu ilə həll etməyə çalışırlar. Əgər İcraçı katib müraciətlə tanış olduqdan sonra hesab edirsə ki, tərəflər arasında barışıq sazişi bağlamaq mümkündür, o, birbaşa barəsində şikayət verilmiş nəşrin redaktorunun yanına gedir və işi onun yarındaca araşdırır. Təcrübə göstərir ki, şikayətlərin çoxu elə bu ilkin mərhələdə tərəflərin barışıq ilə sonuclanır. Əgər danışıqlar müsbət nəticə vermirsə, onda İcraçı katib şikayətin araşdırılması prosesinin növbəti mərhələsinə keçir.

O, şikayəti rəsmi qaydada cavabdeh nəşrin rəhbərliyinə ünvanlayır. Bu andan etibarən cavabdehlə bütün yazışmanın sürəti iddiaçıya (və ya əksinə) ünvanlandırılır. Heç bir tərəflə təklildə danışıqlar aparıla bilməz.

Beləliklə, nəşrin rəhbərindən cavab alınan kimi İcraçı katib onu iddiaçıya ünvanlandırır. Cavab şikayətçini qane

Б Д У-кун
Елги
Китабханасы

edirsə, işə xitam verilir.

Təcrübədə şikayətlərin təxminən yarısı bu qaydada - İcraçı katibin vasitəçilik söyləri (naşirlə görüş və ya redaksiyaya rəsmi məktub şəklində) nəticəsində həll olunur və tərəflər razılığa gəlirlər. Belə şikayətləri katiblikdə «uğurlu şikayətlər» adlandırırlar. Vasitəçilik yolu ilə həlli mümkün olmayan işlər isə artıq Şuranın müzakirəsinə çıxarılməğa hazırlanır.

Qərarlar

Təcrübə göstərir ki, verilmiş şikayətlərin təxminən 20%-i bütün mərhələlərdən keçdikdən sonra Şura tərəfindən baxılmaq üçün iclasa çıxarılır. Belə ki, şikayətdə qaldırılmış məsələ ilə əlaqədar naşirin cavabı iddiaçını razı salmadıqda, yaxud vasitəçinin söyləri müsbət nəticə vermədikdə, yəni tərəflərdən hansısa onun təkliflərindən imtina etdikdə, iddiaçı materialları Şuranın müzakirəsinə vermək hüququndan istifadə edir. Bu zaman İcraçı katib şikayətə Şuranın ən yaxın iclaslarından birində baxılması üçün bütün lazımı tədbirləri görür.

Əvvəlcə o, işə ictimaiyyət nümayəndələrinin də daxil olduğu Şikayət Komitəsi tərəfindən mahiyyəti üzrə baxılacağını bildirir, həmçinin Komitənin iclasının vaxtı və yeri barədə tərəfləri məlumatlandırır. Tərəflərin dinləmələrdə iştirakı məcburi deyil, könüllüdür. Əksər hallarda iddiaçılar iclaslarda şəxsən iştirak etməyə üstünlük verirlər. Onlar dinləmələrə öz yaxınları və ya əməkdaşları ilə də gələ bilirlər. Cavabdeh kütləvi informasiya vasitəsinə isə adətən redaksiyanın məsul işçisi, bəzən də şikayətə səbəb olmuş materialın müəllifi təmsil edir.

Hüquq məsləhətçiləri, yaxud vəkillər tərəfləri təmsil edə bilməzlər. Əgər bir, yaxud hər iki tərəf dinləmədə iştirak edirsə, şikayət dəyirmi masa arxasında müzakirə olunur. Belə olan halda işə dair heç bir yeni formal sübutun və yaxud materialın təqdim edilməsinə yol verilmir. Dinləmənin əsas məqsədi Şuraya verilmiş şikayətə aydınlıq gətirməkdən ibarətdir.

Dinləmədən sonra (adətən bir gün ərzində) Şikayət Komitəsi tövsiyə xarakteri daşıyan qərar layihəsi hazırlayaraq, onu Şuranın iclasına göndərir. Şura işi araşdırır və öz qərarını çıxarır. Həmin qərar Şikayət Komitəsinin təqdim etdiyi layihədən fərqli ola bilər.

Qərar tərəflərə yazılı şəkildə ekspres-poçtla, yaxud faks ilə göndərilir və kütləvi informasiya vasitələrində yayınlanır. Şura təqsirkar nəşrdən çıxarılmış qərarı birinci olaraq dərc etməyi tələb edir.

Etiraz

Tərəflərdən hər biri Şuranın çıxardığı qərara etirazını bildirə bilər. Etiraz yazılı surətdə Şura sədrinə təqdim olunmalıdır. Sədr etirazın məzmununu araşdıraraq aşağıdakı iki qərardan birini qəbul edir:

a) əgər narazı tərəfin etiraz ərizəsində heç bir tutarlı və inandırıcı səbəb göstərilməmişdirsə, sədr onu baxılmamış saxlayır;

b) əgər sədr araşdırma nəticəsində şəxsən bu qənaətə gəlirsə ki, etiraz edən tərəf haqlıdır, məsələn, sənəddə göstərilən fakt əvvəlcədən məlum olsa idi, Şura başqa cür qərar çıxara bilərdi, o, etirazı Şikayət Komitəsinin sədrinə göndərir və yeni iclas təyin edir.

Fövqəladə hallarda sədr Şura etiraza baxmayana qədər onun iş üzrə artıq qəbul olunmuş qərarının açıqlanmasına və mətbuatda dərc olunmasına yol vermir.

Qərarların dərc olunması

Birbaşa, yaxud təmsil olunduqları təşkilatlar vasitəsi ilə Şuranın üzvü (təsisçisi) olan bütün kütləvi informasiya vasitələri onun özlərinə aid qərarlarını dərc etməlidirlər. Çox zaman qərarın tam mətninin çap olunması tələbi qoyulmur, lakin onun nəticə hissəsi dəyişdirilmədən verilməlidir. Bu zaman redaksiya şərhlərinə, bir qayda olaraq, yol verilmir.

Hər ay Şikayət Komitəsi keçirdiyi görüşlərə, Şuranın qəbul etdiyi qərarlara və ötən dövrdə baxılan işlərə dair şərhləri

mətbuatda dərc etdirir. Rübədə bir dəfə Şura qəbul etdiyi bütün qərarların məcmusundan ibarət informasiya bülleteni, ildə bir dəfə isə tam hesabat dərc edir. Bütün şikayət və qərarlar Şuranın arxivində saxlanılır.